

Тетяна ШПОНТАК

аспірантка ЛНАМ

УКРАЇНСЬКА КЕРАМІКА НА МІЖНАРОДНИХ МИСТЕЦЬКИХ АКЦІЯХ 1970-Х – 1980-Х РОКІВ

***Анотація.** Розглянуто діяльність провідних представників художньої кераміки Львова, їхня участь у європейських конкурсах художньої кераміки. Особливу увагу приділено вільнюській виставці “Кераміка СРСР – 75”, оскільки майже половину експозиції України представляли їхні авторські роботи. Проаналізовано функціонування єдиної в Україні (на той час) вищої школи художньої кераміки — Львівського державного інституту прикладного і декоративного мистецтва. Описано технологічні прийоми обробки матеріалу, експерименти, що ґрунтувалися на активному синтезі скульптурних і живописно-графічних виражальних засобів.*

***Ключові слова:** художня кераміка, живописно-графічні виражальні засоби, міжнародні виставки.*

З початку 1970-х років художники-керамісти особливого значення надають роботі над унікальними творами виставкового характеру. Саме вони великою мірою визначають специфіку та сприяють швидкому зростанню авторитету професійної кераміки. Здобутки мистецтва кераміки в цей час позначені насамперед творчими досягненнями львівських митців Т. Левківа, З. Флінти, Р. Петрука, Н. Федчун, О. Безпалків, М. Кравченко, І. Туманової-Єршової, Я. Мотики, У. Ярошевич та інших авторів. Кожного з них вирізняє індивідуальна творча манера, неповторне образне мислення, досконале володіння різноманітними технологічними прийомами обробки матеріалу.

Досягнення 1970-х років не були випадковими. Їм передувала велика підготовча робота попереднього десятиліття, розпочата на кафедрі художньої кераміки єдиного в Україні за своїм профілем Львівського державного інституту прикладного і декоративного мистецтва. Зрештою тут були започатковані колективні акції нового типу — виставки “Львівська кераміка” (1961, 1963, 1967, 1972), що відбулися в залах

Музею етнографії та художнього промислу АН УРСР (нині Інституту народознавства НАН України).

Діяльність львівських митців викликала значний резонанс. Особливої уваги заслуговувала 3-тя виставка, пов'язана з проведенням у Львові науково-теоретичної конференції “Українська кераміка — 50 років”. До участі в ній були запрошені провідні фахівці з колишнього СРСР. У багатій експозиції організаторам вдалося поєднати несподівані новаторські підходи до створення авторських робіт з показом шедеврів трипільської культури та української народної кераміки. Акція знайшла живий резонанс у колах мистецтвознавців. На їхню думку, вона “... показала, що у Львові сформувалась самостійна керамічна школа, яка має загальні риси як з українським мистецтвом, так і з культурою інших країн, зокрема Угорщини, Чехословаччини і Польщі” [5, 42].

У сенсі сказаного наступна участь львівських керамістів у мистецьких подіях всесоюзного рівня була цілком закономірною. Спершу вони гідно зарекомендували себе на виставці “Кераміка СРСР” у Вільнюсі 1971 р. Роботи львів'ян на українській експозиції помітно відрізнялися від творів київських художників. Цей факт зауважили фахівці та відзначили на сторінках журналу “Декоративное искусство СССР”: “... Київська кераміка майже повністю лежить в руслі народних традицій, звернена до образів і форм минулого. Інколи буває важко провести грань, де закінчується творчість народного майстра і де починається мистецтво художника з академічною освітою... Складається враження, що керамісти західних областей України (м. Львів) активніше працюють над творами сучасного характеру. Вони прагнуть оволодіти досягненнями художньої культури в ширшому плані, ніж кияни, не обмежуються лише ретроспекцією” [2, 12].

На наступній акції такого самого формату, вільнюській виставці “Кераміка СРСР — 75” майже половину експозиції України представляли авторські роботи львівських керамістів [3]. Їхній авторитет остаточно утвердився, і тому вони швидко з'явилися в складі спеціалізованих всесоюзних творчих груп, які збиралися в Будинку творчості художників ім. Т. Залькална

в Дзінтарі (Латвія). До їх складу львів'яни потрапляли незалежно від кийвського керівництва Спілки художників України, згідно з персональними запрошеннями з Москви. Цей факт викликав роздратування офіційного керівництва Спілки художників України, де діяльність професійного кераміста зводилася за звичай до наслідування народних традицій [4, 93].

Творчі групи в Дзінтарі збиралися цілково — для виконання творчих композицій, кращі з яких вибирали для участі в найпрестижніших європейських конкурсах художньої кераміки в Фаенці (Італія) та Валорісі (Франція). Вибір здійснювала спеціалізована московська комісія, рішення якої було остаточним. Щоправда, потрапляння творів митця на згадані мистецькі форуми зовсім не означало можливість поїздки автора за кордон.

Першим на міжнародні виставки потрапив Т. Левків. Він був одним з 5-ти представників від СРСР (і єдиним від України) на Третньому міжнародному біенале художньої кераміки у Валлорісі (Франція, 1972 р.), Одержаний почесний диплом став вагомим стимулом для подальшої натхненної творчості.

У період 1970-х — середини 1980-х рр. львівські керамісти періодично беруть участь у міжнародних виставках художньої кераміки, отримують почесні дипломи (Т. Левків — Фаенца 1974, 1978, 1979, Валлоріс 1980; З. Флінта — Фаенца 1974; Р. Петрук — Фаенца 1975; І. Туманова — Фаенца 1978; Я. Мотика — Валлоріс 1980; З. Береза — Валлоріс 1980; І. Ковалевич Фаенца 1984 та ін.) [5, 117]. А 1986 р. відбулася унікальна подія — робота Неллі Федчун “Скіфські баби” здобуває у Фаенці одну з найвищих нагород.

Особливої інтенсивності набуває діяльність творчих груп керамістів, які збираються в Будинку творчості художників ім. Т. Залькална в Дзінтарі, на початку 1980-х років. Так, у січні — березні 1980 р. тут працюють художники під керівництвом Петеріса Мартінсона, відомого латвійського митця, члена професійного об'єднання найвищого рівня — Міжнародної академії кераміки. Україну представляють Тарас Левків (Львів), Ярослав Мотика (Львів), Яків Падалка (Київ), Жаннет

Соловійова (Харків), Неллі Федчун (Львів). До складу групи входить чимало знаних фахівців давнього ремесла глини й вогню з різних міст колишнього СРСР — Тамара Греку (Кишинів), Андрій Кігеліс (Рига), Аніта Мілбрете (Рига), Володимир Гориславцев (Ленінград), Олександр Задорін (Ленінград), Володимир Цивін (Ленінград), Юта Риндіна (Рига), Сайма Симер (Таллін) [6].

На заключній експозиції виділяються оригінальні композиції харківської керамістки Ж. Соловійової. У її творах виразно домінує скульптурний підхід. У образно-емоційному звучанні керамічної пластики вона віддає перевагу гротеску, іронії, веселому жарту. Композиції художниці переважно добродушні й завжди здатні викликати посмішку. Зразком такого їх трактування є пластика “Діалог”. Голову великого kota, за задумом автора, увінчують дві фігурки мишок, які немов би спокійно спілкуються між собою. Досконалість ліплених скульптурних форм підкреслюється майстерним застосуванням кольорового покриття з використанням відновного випалу, який дає поверхні характерного металевого блиску. Важливу роль у збагаченні загального враження від споглядання твору відіграють фактурні ефекти.

Гротескність ситуації ще однієї праці Ж. Соловійової визначає сама її назва — “Чорт знає що з горшка”. Перевернута посудина у вигляді традиційного керамічного глечика виявляється не порожньою — з неї ніби висипається гурт маленьких кумедних чортенят. Їхні фігурки детально опрацьовані, щедро наділені індивідуальними характеристиками. Спосіб сприйняття композиції глядачем визначається несподіваним поєднанням казково-фантазійної ситуації з її ілюзорною достовірністю. Саме таким чином автор здобуває ефект спрямованого емоційного впливу на глядача. Керамічна пластика практично монохромна, охристо-жовта, адже градації кольору не мають перешкоджати ретельному моделюванню форми.

1983 р. було організовано дві творчі групи. Одна з них працювала в січні — березні під керівництвом українського художника Анатолія Бородкіна (Сімферополь). У складі колективу керамістів, серед яких варто відзначити насамперед

молодих білоруських мисткинь Олександрю Дятлову й Тамару Соколову (Мінськ), представницю Латвії Солвіту Зале (Рига) та досвідчену молдаванку Неллі Сажину (Кишинів), зустрічаємо імена українських художників Марії Корпанюк (Івано-Франківськ), Тараса Левківа (Львів), Жаннет Соловійової (Харків), Неллі Ісупової (Київ).

Увагу відбіркового журі привернули композиції М. Корпанюк, котрі серед більшості сучасних, дизайнерсько вишуканих, лаконічних форм вирізнялися очевидною присутністю народних традицій. На пластичних об'ємах, що нагадували карпатські гори, художниця розташувала рельєфні людські фігури в національних строях. Оптимістичного, веселого настрою надавав композиції поліхромний розпис.

Так само були зауважені праці Н. Ісупової. Специфіку їхню становила характерна образна мова, наближена до народного примітиву. Ще однією особливістю творів художниці було сміливе використання яскравого кольору, який міг суцільно вкривати всю повернню виробу. Поверх нього іноді наносився ще й витончений орнаментальний декор.

У вересні — листопаді працювала ще одна група. Її керівником був згаданий П. Мартінсон. До складу представницького колективу митців увішли молоді, але уже знані лєнінградські керамісти В. Гориславцев, О. Задорін і В. Цивін. Їхня участь надала заключній виставці особливого значення.

Україну цього разу представляють нові імена: двоє львів'ян — Ігор Ковалевич і Людмила Ковалевич, а також двоє киян — Леонід Богінський та Олександр Миловзоров [7]. Особливо вразили членів журі твори О. Миловзорова. Він належить до художників, які для реалізації власних задумів здатні використовувати найрізноманітніші техніки та матеріали. Однак, саме кераміка завжди становила основну сферу його творчих зацікавлень. Підхід до неї у О. Миловзорова є виразно скульптурним. Його захоплює пластичність матеріалу, вільне ліплення в шамотній масі, а також необмежені можливості впровадження в скульптуру кольору. В окремих його композиціях відчутними є впливи сюрреалізму чи гіперреалізму.

Одна з праць художника була названа “Середовище існу-

вання”. Вона присвячена темі охорони навколишнього середовища, до якої автор звертатиметься неодноразово. Складові композиції — окремі пластичні форми, які відтворюють залишки діяльності людини — шматки труб, вентилів, шлангів, гвинтів і гайок, датчиків і запірних кранів. Автор цілком свідомо акцентує гіперреалістичну подібність кожної найменшої деталі. Про досконале авторове знання технології свідчить майстерно відтворене в кераміці враження іржавої поверхні, корозії металу, відчуття непотрібності всього, що колись було створене.

Принагідно згадаємо, що цю саму тему піднімає автор у іншому творі, виконаному для творчої групи в Дзінтарі 1985 р. Інтонації композиції “Вибачте, нащадки” є дещо іншими — тривожними й трагічними. Художник немов би відтворює дві голови-мутанти у протигазах. Глядача вражає насамперед їхня сюрреалістична достовірність. Розміри пластики навмисно максимально наближені до реального зображення. Можемо стверджувати, що серйозність теми перевищує звичні можливості декоративної кераміки. По суті, маємо справу із сучасною скульптурою, яка зачіпає актуальну соціальну тематику. Керамічний матеріал виявляється для неї оптимальним, дає можливість максимально доцільного застосування кольору й фактури.

Доволі представницьким був склад українських митців у творчій групі 1984 р. (січень — березень), якою керував Михайло Копилков (Ленінград). До неї увішли Анатолій Бородкін (Сімферополь), Ярослав Качмар (Львів), Тарас Левків (Львів), Жанета Соловійова (Харків), Арон Футерман (Київ). Як і в попередніх випадках, кращі твори українців були вибрані для показу на конкурсах художньої кераміки в Фаенці (Італія) та Валлорісі (Франція).

Завдяки активній творчій позиції, зауваженій московськими фахівцями, які відповідали за презентацію радянського декоративно-ужиткового мистецтва за кордоном, українські керамісти отримали у 1970-х — 1980-х рр. можливість представляти свої твори на престижних європейських мистецьких форумах. У ділянці художньої кераміки відбувалися важливі мистецькі події. Художники на практиці здійснювали сміливі

експерименти, що ґрунтувалися на активному синтезі скульптурних і живописно-графічних виражальних засобів.

1. *Кума Х.* О национальных школах // Декоративное искусство СССР. — 1976. — № 3. — С. 40-42. 2. *Крюкова И.* Национальные школы советской керамики // Декоративное искусство СССР. — 1972. — С. 8-17. 3. *Керамика СССР – 75* / Каталог выставки. — Вильнюс, 1975. — 12 с. 4. *Голубець О.М.* Між свободою і тоталітаризмом / Мистецьке життя Львова другої половини ХХ століття / О. Голубець. — Львів: Академічний експрес, 2001. — 176 с. 5. *Голубець О.М.* Львівська кераміка / О. Голубець — К. : Наук. думка, 1991. — 120 с. 6. Отчетная выставка творческих групп / Буклет. — Юрмала: “Сіна”, 1980. — 4 с. 7. Отчетная выставка творческих групп / Буклет. — Юрмала: РКФ, 1983. — 4 с.

Annotation

Tetjana Shpontak. Ukrainian pottery in international art events of the 1970s – 1980s. Since the early 1960's, professional art pottery actively developed in Lviv, where there are only one in Ukraine Lviv State Institute of Applied and Decorative Arts. In the early 1970s, Ukrainian artists participating in the exhibition “Ceramics - the USSR”. The next step was their participation in international competitions of artistic ceramics in Faenza (Italy) and Vallorisi (France).

Key words: art pottery, Lviv, Ukraine, international exhibitions.

Аннотация

Татьяна Шпонтак. Украинская керамика на международных художественных акциях 1970-х – 1980-х годов. С начала 1960-х гг. профессиональная художественная керамика получает активное развитие во Львове, где функционирует единственный в Украине Львовский государственный институт прикладного и декоративного искусства. В начале 1970-х гг. украинские художники принимают участие в выставках “Керамика — СССР”. Следующим этапом стало их участие в международных конкурсах художественной керамики в Фаэнце (Италия) и Валлорисе (Франция).

Ключевые слова: художественная керамика, украинская керамика, международные выставки, львовские художники.